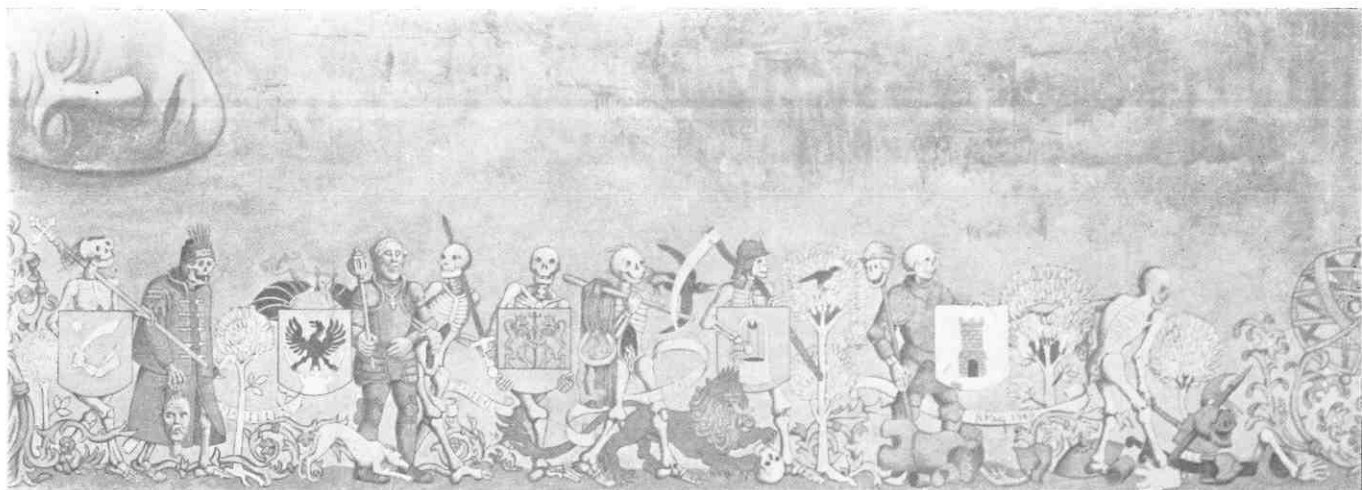

anno domini 1573. hegedušićeva bitka kod stubice na zastoru hrvatskog narodnog kazališta vanda ekl

Od svih mogućih prilaza površini koja u nesvakidašnjim prostornim uvjetima ima specifičnu poziciju, s podgledom i nadgledom publike, površini što je definirana granica otvora prema kojemu konvergiraju sve prostorne izvodnice, koja je kulisa proscenija i ujedno zaključena likovna cjelina, površini koja dakle predstavlja organizam u organizmu, samostalan i podređen, narativan i dekorativan — Hegedušić se odlučio za teatralnu sceničnost, za pozorišnu istinu, za poučni spektakl. Veličina je njegova rada u dosljednosti provedbe takve koncepcije, u jedinstvu uspostav-

ljenog medija, u istorodnosti motivskog bogatstva sve do pričalačkih podrobnosti. Hegedušić je zadržao dah u izvanredno slojevitim dodirima s historicističkim aluzijama i sadržajima. Povijesni događaj koji se sasušio u kroniku, naselio u grafičku foliju i koji je bez krvave dimenzije — ne može se evocirati bojovnim romanticizmom nego u kulisi poprišta, teatralnom gestom i maskom. To je mjesto pozornica historije na kojoj je provokativna poruka stegnuta u stih a lamentacija deklamirana.

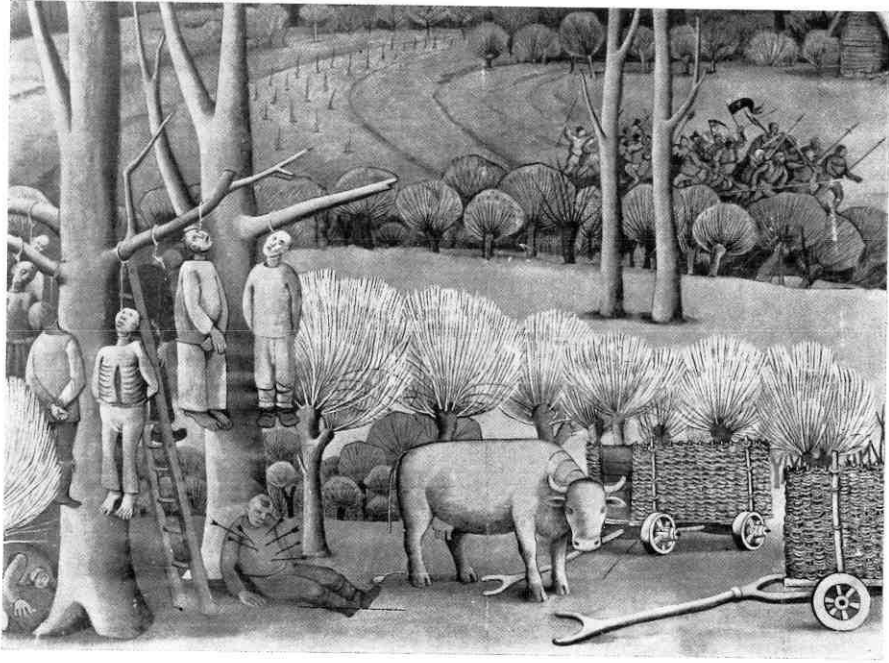

Kroz filtar vremena isparila je histerija bitke, is-tekla je krv i pod talogom stoljeća ona je dobila patinu nestvarnosti i rezignacije. Trebalo je doista izvanredne kreativne moći da se ostane do kraja u takvu viđenju — bez sumnje vrlo složenom i adekvatnom. Značilo je to: uspostaviti suvislosti u kategorijama prostora i vremena, interpretacije i transpozicije, uspostaviti jedinstvenost načina i sredstava, izraziti mnogoznačnost sadržaja. Dogodilo se to u Hegedušićevoj mjeri i omjeru: stilizacije, sceničnosti, režiranosti, simboličke, parodičnosti. Ploha se miri sa sugestijom dubine, stvarni mogući poredak s režiranim, volumen s tjelesnošću, dokumentarna vjernost s pripovjedalaštvom kronike.

Prikaz stubičke bitke prožet je duhom tapiserije s respektom prema njenoj funkciji prostornog zaključka. Ona će samo uvjetno otvarati prostor u prostoru. Iako se na slici javlja postupno odmicanje planova koji vode u pojas pozadine — ipak je sačuvan i pun kontinuitet plohe. Grupe, rekviziti, nervature stabala i dimni pramenovi na neki su način ipak superponirani, figuralne su skupine formirane adicijom elemenata, a radnje i stanja su simultani. U rahlosti opće dispozicije i sugestiji prostornog slijeda — scena je prohodna, ali i ploha traje. Umnoženi likovi i obličja, sabrani u figuralne nakupine, bazični su motiv koji razvija i razapinje uzdužnost slike. Čvrste horizontalne izvodnice ne daju da se razmaše scenska patetika. U disciplini te vodoravnosti ima uravnoteženosti, preglednosti kao i ravnodušja i rezignacije fait-accompli. Te su trake rezultat zbivanja u pozadini, prihvat i smiraj jednog neslomljenog, tragičnog kontinuiteta. Time što je stupnjevanje dinamike radnji istodobno s optičkim udaljivanjem i smanjivanjem mjerila ali zadržavanjem savršene jasnoće opisa — uspostavlja se balans u tenziji koja nastaje na relacijama: opuštenost — dinamika, gustoća — odah, imaginarnost — stvarnost, voluminoznost — organizam.

Ljuštire trupova, udova i glava, koje su stravične u svojoj nenakaznoj ali neorganskoj nabubrenosti, gusto su ali razložno deponirane kao na masovnim srednjovjekovnim besprostornim scenama. One su jednako nestvarne u okrupnjelom volumenu kao i u aranžiranom rasporedu. U beznađu, srvanosti i otuđenosti tog neživota — iz maski ljudskih olupina — nekoliko crvenih kopalja revolta i jedna cvjetna mrlja otpora, nepokretnosti i nastavljanja. Teškom lineamentu u figuralnom grumenu odgovara trpka simbolika rekvizita: gospodstvena rukavica, viteška sablja i junački buzdovan — uz raščetvorenu masu iz koje strši naivna snaga kose, vila i kotača.

Parafraza gloriozne povorke odgovara tom duhu svojim modificiranim pokretom, pozom kostimiranih protagonista. Kićena kavalkada u paradnom kroku, dostojanstvenom kao na spomeničkom pije-destalu, intonirana je heraldički i ceremonijalno. U udarnoj lažnosti na zalepršalim svecima »gloria«, »victoria« je osuda čitavih poetiziranih povijesnih klasifikacija viteštva. Parada neviteške smrti od viteške sile. U beskrvlju takve stubičke bitke nema gromoglasnoga gnjeva. Jetkost i grkost Hegedušičeve poruke razara bezizlazom poruge, cinizmom. Očito slom tragičnog, anakroničnog seljačkog napaora nije nadvisio trenutak — taj debakl nije mogao još biti raspuće historije.

Scena je kao gravira ili tapiserija uokvirena dekorativnom bordurom, derivatom drevne radosti detaljiziranja i upletanja figuralike u ornamentalnu vitičastu lozicu. Zadatak je bordure zaključni, koordinatni prema prizoru unutra, ali ona nije tematski pasivna. Naprotiv. Metaforične akcije u njoj su u dosluhu sa sadržajima slike. Kosturi s istarskih zidnih Mrtvačkih plesova (Beram 1474, Hras-tovlje 1490) fantastično su apsurdni u razlistalom okviru sa svojim funebralnim zovom. Naivna simbolika što je s mrličkim trubljačima, gajdašima i koscima strašila, opominjala i dozivala povampirene pošasti iz praznovjerja seljačkog mraka. Smrt koja je koračala istarskim srednjovjekovljem na zidovima crkava, pred očima istarskih Stubičana-ca. Zaustavljala je dah u grlu i stezala kožu jezom. Gradila iluziju posljednjeg pravednog, definitivnog suda. Smrt u viteškim amblemima, u precioznom feudalnom florealu — ta ideja pripada misaonom tkivu glavne scene. Zlurada neizbježnost u makabresknom maršu usred vegetabilnog spleta — u kojemu raste potencijalna zagrobna jednakost. Smrt kanda nije poraz nego nada.

Okvir zajedničke sudbine obodni je zaključak, rubna granica slike, ali jedan konj iskoračuje preko njega — u aluziji na srednjovjekovno osvajanje prostornosti i radi osvajanja kontinuiteta izvan scene. Duh aristokratizirane, artificijelne, grboslovne kićenosti — nesumnjivo miri Hegedušičevu Stubicu s interieurom kazališta.

U medaljonima je naš kalendarski definirani homo faber (iz glagoljskog misala XV stoljeća) od čijeg je ljupkog svakodnevlja i idilične zaokupljenosti u pojedinom mjesecu — do kadavera i kostura, lubanja i iskoračenih lavova — ispriječena čitava stravična stubička stvarnost. A u zagrobnom huku svega nekoliko proročanskih crvenih stjegova i Krležin črleni tulipan izbavljenja.